

MITROPOLIA PROILAVIEI. AMPLASAMENT ȘI ÎNFĂȚIȘARE ÎN BRĂILA SECOLULUI AL XIX-LEA

Conf. univ. dr. Ionel Cândea

În ultimii ani, Brăila s-a bucurat de o atenție specială în ceea ce privește trecutul său medieval. Exceptând propria noastră lucrare, *Brăila. Origini și evoluție până la jumătatea secolului al XVI-lea*, unde ne-am apropiat de Mitropolia Proilaviei, mai ales din perspectiva documentului arheologic, relativ recent, un adevărat „regal“ a fost înregistrat pe această temă, una dintre cele mai interesante din istoria bătrânului oraș dunărean¹.

Contribuțiile mai sus amintite au adus, fără îndoială, o serie de noi documente în discuție. Totodată, ele conțin și o serie de afirmații gratuite, fără suport documentar. Ne propunem, în rândurile ce urmează, să facem câteva precizări referitoare la Mitropolia Proilaviei atât în ceea ce privește locul său în cadrul orașului, pe de o parte, iar pe de altă parte, vom încerca să aducem în discuție puținele surse ce ne dau, e drept, o palidă idee despre felul în care a arătat biserica mitropoliei.

Dorim să mai precizăm că vom reveni cu alt prilej în legătură cu date

1. În prestigioasa „Il Mar Nero“, ce se subintitulează *Annali di archeologia e storia*, III, 1997/1998, doi cercetători de certă notorietate au publicat, unul după celălalt, două studii ce formează practic un capitol esențial din istoria Brăilei. Este vorba de Petre Năsturel, *La conquête ottomane de Brăila et la création du siège métropolitain de Proilavon*, loc. cit., p. 191-208, și Anca Popescu, *Un centre commercial du Bas-Danube ottoman au XVI-e siècle: Brăila (Bra'il)*, *ibidem*, p. 209-257. Ceva mai înainte, Andrei Pănoiu, *Reconstruirea în secolul al XIX-lea a străvechiului oraș port de la Dunăre al Brăilei*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice“, V, 1-4, 1994, p. 49-60 și idem, într-un supliment al revistei „Forum“, („Arhitect Design“, 7/1997, p 2-3), sub titlul *O schiță de plan pentru consolidarea malurilor Dunării la Brăila semnată de polcovnicul Nicolae Meșterul de Mori; urmele podului roman de piatră care traversa Dunărea de la Brăila la Măcin*, a adus în discuție, la rândul său, o problemă dintre cele mai importante: locul pe care s-a aflat biserica Mitropoliei Proilaviei.

și fapte privitoare la alte elemente esențiale ale vechiului oraș, așa cum ar fi, de pildă, *cetatea și problemele pe care le ridică*.

În ceea ce privește biserica mitropolitană a Proilaviei, locul pe care cei mai mulți istorici îl indică pentru amplasamentul ei este cel din zona falezei, către capătul actualei străzi a *Malului*².

Aici avem de făcut o primă observație: ceea ce ni se înfățișează în planul amintit - nu și în cel din 10 mai 1830 al lui Riniev³ - *reprezintă locul pe care s-a aflat în ultima sa perioadă de funcționare această biserică, fostă a mitropoliei, fără să fie exclusă și posibilitatea ca în secolele XVI-XVIII, ea să fi avut și un alt amplasament*. Cunoaștem, firește, ce înseamnă tradiția și semnificația unei alegeri a locului pentru o astfel de biserică. Dar, sub stăpânirea otomană, schimbarea locului acesteia nu ni se pare imposibilă cu atât mai mult, cu cât au existat și scurte perioade de întrerupere a funcționării ei la Brăila⁴.

În ceea ce privește data prăbușirii acestei biserici mitropolitane de la Brăila, o dată cu malul înalt și zona cu cimitirul ce o înconjură, din nou există date contradictorii. Se vorbește de anii 1842 sau 1846⁵.

Datele menționate se află, într-adevăr, după data de 8 martie 1840, când

2. Vezi în acest sens planul orașului Brăila, din 1834, publicat de Gh. T. Marinescu în albumul *Brăila Veche*, Brăila, 1929, p. 46, pl. XXIV, alcătuit de către maiorul ing. Berroczy, unul dintre cei care, în perioada imediat următoare revenirii Brăilei la Țara Românească, a avut unele responsabilități în ceea ce privește sistematizarea orașului.

3. Cf. Radu Perianu, *Planul orașului Brăila din 10 mai 1830*, extras din volumul omagial *C. Giurescu*, București 1944. Trebuie să spunem că Legenda planului lui Riniev menționează la punctele D = biserica rusească, la E = biserica grecească și la F = biserica moldovenească.

Pe planul reproduș de R. Perianu în acest interesant articol, găsim doar F = biserica moldovenească, amplasat undeva spre capătul sudic al Grădinii Publice - respectiv capătul de sud al străzii *Belvedere* de astăzi. În ceea ce privește biserica grecească, pentru moment nu putem spune dacă este vorba de fosta bisericuță (se zice din lemn) care s-ar fi aflat pe locul actualei biserici Bunavestire din *Calea Călărășilor* (notată de altfel pe plan cu litera (e), dar cu e mic și nu cu E (e mare) ca în legendă, sau este vorba de biserica Mitropoliei Proilaviei, căreia i s-ar fi putut da o astfel de denumire.

În sfârșit, biserica rusească, notată în legendă cu (D), nu se regăsește pe planul reproduș de R. Perianu, poate dintr-o eroare de copiere. Vom verifica aceste aspecte pe originalul de la Biblioteca Academiei Române, cabinetul de manuscrise.

4. În secolul al XVIII-lea, în timpul mitropolitului Daniil, reședința mitropolitană se afla la Ismail, iar drept Catedrală mitropolitană slujea biserica Sf. Parascheva din această localitate. Cf. arh. dr. Veniamin Pocitan Bârlădeanu, vicarul Sf. Episcopii a Hușilor, *Istoria Mitropoliei Proilaviei (a Brăilei)*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLIX, 5, 1931, nr. 10, p. 579.

5. Vezi, în acest sens, Constantin C. Giurescu, *Istoricul orașului Brăila din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, 1968, p. 142 și nota 336, care citează însă pe I. Manafu, *Contribuțiuni la istoria Mitropoliei Proilaviei*, în „Analele Brăilei“, 1936, 1, p. 51. *Marele*

polcovnicul Nicolae Meșterul de Mori realiza schița de plan pentru consolidarea malului Dunării de Brăila, în dreptul Bisericii Vechi, publicată de curând de către Andrei Pănoiu⁶.

Avem aici prima, cred și ultima, imagine a bisericii mitropolitane, care a avut o înfățișare foarte modestă. Ea ar corespunde în ceea ce privește aspectul cu descrierea rămasă de la un martor ocular, „preotul Ion Penescu, decedat de curând, în vârstă de peste 90 de ani, fost preot la biserica Sf. Spiridon, și care a servit ca dascăl la Biserica Veche, fosta mitropolie.”⁷

De la Ion Penescu, probabil, Nae Vasilescu deține descrierea ce urmează: „Biserica Veche era construită din lemn, cu o singură turlă în față. Clopotnița era făcută din stâlpi bătuți în pământ, d’asupra cărora erau alți stâlpi, de care era atârnat un singur clopot.

În mijlocul bisericii era făcută o despărțitură de scânduri, de șipci, în formă de gratii, cari despărțea pe bărbați de femei, fiind neadmisibil de a sta la un loc. În interiorul bisericii, pe părțile laterale erau făcute strane de scânduri și nuiete, altarul era făcut spre mal. Când s-a dărâmat malul, a căzut numai partea bisericii cu altarul și clopotnița, iar cealaltă parte a rămas pe marginea malului. Icoanele și odoarele sfinte ce mai rămăseseră au fost duse la biserica Sf. Spiridon”⁸.

Este profund regretabil că, în epocă, proiectul de consolidare a malului Dunării a fost amânat până după anul 1850.

Din vechea Mitropolie a Proilaviei, ultimul martor al existenței sale

Dicționar Geografic al României, I, p. 620-621, precizează ca dată a dărâmării, 1845, spune Constantin C. Giurescu în finalul notei sale.

6. Andrei Pănoiu, *op. cit.*, p. 55. Aș menționa aici faptul că autorul articolului, atât de interesant, nu se hotărăște în privința polcovnicului Nicolae dacă să-i atribuie porecla de Meșterul de Mori, ca un al doilea prenume, scriindu-l când Meșterul de Mori, când meșterul de mori. Este posibil ca Nicolae să fie chiar numele de familie al celui însărcinat, la un moment-dat, cu soluția tehnică pentru sprijinirea malului și salvarea Bisericii Vechi.

Tot aici anunțăm și o viitoare notă în care vom arăta că *podul roman din piatră, eventual „din vremea lui Traian”*, reprezintă pur și simplu o poveste prin care oamenii și-au explicat existența la locul amintit de autor a unui martor de eroziune hercinică, vizibil când Dunărea este foarte mică și care a născut această „explicație”. Mai mult, stânca Blasova din actuala Insulă Mare a Brăilei constituie o dovadă în plus în acest sens.

7. Nae Vasilescu, *Orașul și județul Brăila odinioară și astăzi*, Brăila, 1906, p. 60.

8. *Ibidem*.

se năruia o dată cu malul, între 1842-1846 și împreună cu acesta și o bună parte din cimitirul înconjurător.

Cercetările arheologice din ultimii ani, inclusiv cele din 1999, s-au apropiat din ce în ce mai mult de locul pe care, către capătul străzii *Malului*, dinspre Dunăre, s-a aflat Biserica Veche. Din vechiul cimitir au rămas însă morminte ce se pot întâlni pretutindeni în zonă, ele depășind spre sud perimetrul Liceului „Gh. M. Murgoci” de astăzi. Spre nord, același cimitir se întinde până în zona *str. Orientului*, unde noi înșine am identificat un număr de nouă morminte în 1999⁹, ele constituind necropola creștină nr. 3 de la Brăila, care poate să însemne, într-o oarecare măsură, extremitatea nordică a cimitirului din zona Bisericii Vechi.

Necropola creștină nr. 4 identificată de noi în 1999, pe *str. Logofăt Tăutu* nr. 3, se leagă de o perioadă mai nouă a orașului, dar contemporană ultimelor momente de existență ale Mitropoliei Proilaviei - sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul veacului al XIX-lea.

La 2.000 de ani de la Întruparea Domnului nostru Iisus Hristos, Mitropolia Proilaviei trebuie și poate să revină în actualitate prin modificarea titulaturii Episcopiei Dunării de Jos - moștenitoarea de drept a Mitropoliei Brăilei - în *Mitropolia Proilaviei*.

Pentru o astfel de îndreptare stau mărturie cele trei secole de dreaptă credință susținută și menținută la Dunărea de Jos de această mitropolie.

Stă mărturie pentru o astfel de îndreptare a lucrurilor și faptul că sediul însuși al acestei eparhii a fost și la Galați, și la Ismail, și la Căușani în momente de grea cumpănă și de restriște.

Stau mărturie astfel, la Brăila, fapte de credință și de respectul credinței altora care, iată, își au aici mitropolia lor - *Mitropolia staro-obreadților*.

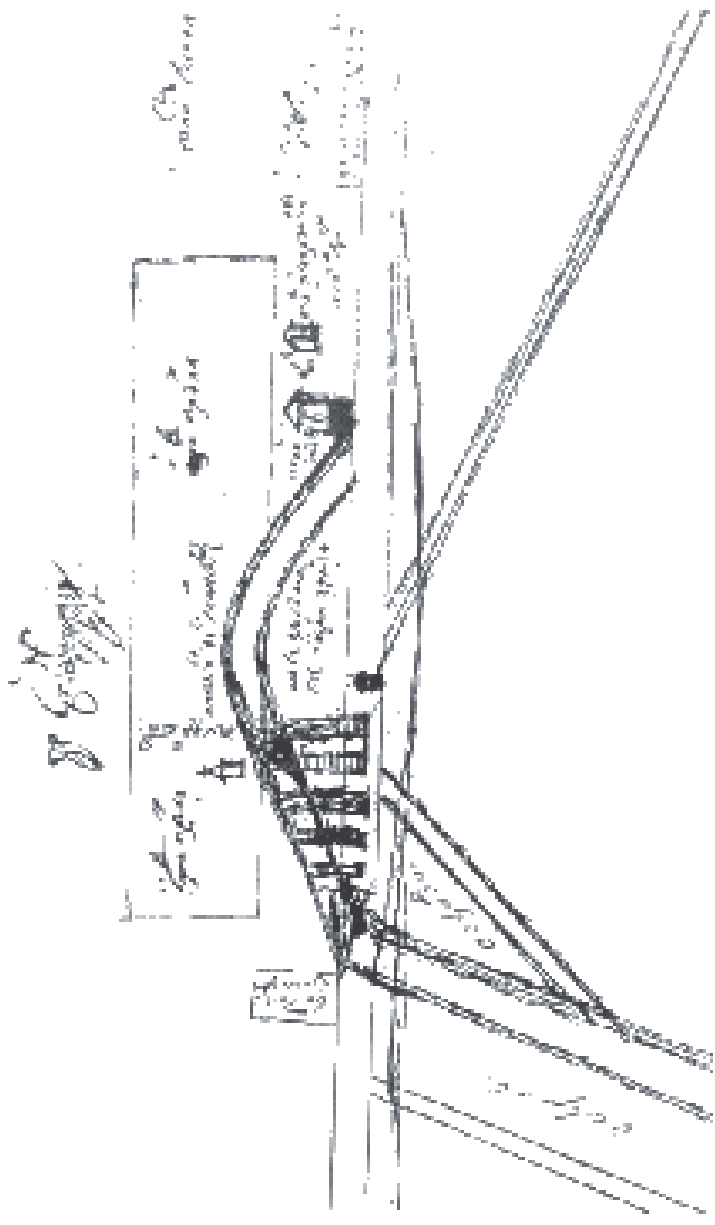
9. Vezi I. Căndea, *op. cit.*, p. 98-102.

1. Planul oraşului Braşila ridicat în 1834 de către maiorul Berroczy

2. Planul oraşului Brăila ridicat în 1834 de către maiorul Berroczy
Detaliu din zona de sud cu amplasamentul bisericii Mitropoliei Proilaviei,
iar mai spre sud cimitirul (câmpul de morţi)

3. Schița pentru consolidarea malului Dunării în zona bisericii Mitropoliei Proilaviei, realizată de către polcovnicul Nicolae Meșterul de Mori în 1840 (după Andrei Pănoiu)

4. Schița pentru consolidarea malului Dunării în zona bisericii Mitropoliei Proilaviei, realizată de către polcovnicul Nicolae Meșterul de Mori în 1840.
Detaliu cu înfățișarea bisericii (după Andrei Pănoiu)